

Menneskets klagesang

Et drømmespill er fortsatt et gåtefullt teaterstykke. I Calixto Bieitos tolkning har det blitt en intens og medrivende reise i menneskenaturen.

ANMELDT AV

Eivind Normann-Eide

PUBLISERT 5. oktober 2014

INTENST DRAMA Skuespiller Mariann Hole i *Et drømmespill* som for tiden spilles på Nationalteatret.

(Foto: Gisle Bjørneby)

AUGUST STRINDBERG

Et drømmespill Regi: Calixto Bleito Nationalteatret, 2014

AGNES (MARIANN HOLE), datter av guden Indra, er på vei ned til menneskene for å forstå deres jammer og misere. På avstand, sett fra gudenes perspektiv, er jorden vakker, med grønne skoger, blått vann, hvite topper, gule åkrer. Menneskene som bor der, er imidlertid i en sørgelig forfatning. De er utakknemlige og misfornøyde. De lever i mangel, lengter etter noe annet, hevder bittert at livet har gjort dem urett, og deres morsmål heter karakteristisk nok *klage*. Men som Agnes innledningsvis sier: så vakkert

som det er på jorden, hvor vanskelig kan det nå egentlig være, dette livet menneskene lever?

August Strindberg (1849–1912) er av mange regnet som Sveriges største forfatter, og *Et drømmespill* er hans hyppigst fremførte teaterstykke. Det utkom i 1901, rett etter Freuds *Drømmetydning*, i en tid da idéer om det ubevisste og motsetningsfylte sjelsliv grep om seg, langt inn i den litterære tidsånden. Elementene i teaterstykket er så også som i en drøm; vanskelige å gripe. Tid og rom eksisterer ikke, elementer flyter inn i hverandre, hendelser følger en tilsynelatende usammenhengende logisk form, og den underliggende mening er tilslørt.

Stykket er iscenesatt av den spanske regissøren Calixto Bieito som et tablåteater; det males med bred penn og sterk symbolikk. Blod og skitt, vakker og sentimental sørgesang, tårer som regner over scenen, og da Agnes lander på jorden, er det i en sykehusseng med en madrass full av jord, som hun begeistret kaster rundt seg, inntil en offiser (Jan Sælid) stiger opp av jorden. Han er fanget, og Agnes vil sette ham fri. Men offiseren er ikke sikker på om han vil, for som han sier, *hver glede i livet skal betales med dobbel sorg*.

«Tekst og teaterstykke er en
misantropisk skildring av
mennesker som verken er herre
i eget hus eller vet sitt eget
beste»

Psykologisk drama

Lik en Jesus-skikkelse begynner Agnes sin vandring på jorden. Hun påtar seg å bære menneskets lidelse, samtidig som hun leter etter gleden, etter det gode. Hun finner menneskene bitre og forulempet, de venter forgjeves på kjærlighet, men klarer ikke å forsones seg med det livet har å tilby. Knut Hamsun omtalte Strindberg som en *sjeledramatiker*, og *Et drømmespill* er så visst et psykologisk drama, der det menneskelige er fylt av konflikt og mangel på forsoning. Mennesket lengter etter noe annet, etter noe mer enn seg selv. Jorden er et sted hvor det ikke finnes glede uten skyld og smerte, ingen smerte uten lengsel etter glede, og det går ikke lang tid før Agnes erkjenner og uttrykker stykkets mest kjente sitat: *det er synd på menneskene*.

Rollegalleriet fra originalteksten er strippet ned til noen få sentrale skikkelser, båret frem av medrivende skuespillerprestasjoner. Advokaten (Jan Gunnar Røise) er en rettskaffen mann, han vil snakke de fattiges sak, legge inn et godt ord for forbryteren, lette byrden til de skyldige. Men han er selv nedtyngt av det mennesker er i stand til å gjøre mot hverandre. For, som han sier, det er mellom mennesker piskingen slås som hardest. I søken etter glede, på jakt etter kjærligheten, gifter Agnes seg med advokaten. I en intens scene, der de omslynger hverandre i en gripende omfavelse som utvikler

seg til kvelertak, erfarer Agnes plikten, fattigdommen og foreldrerollen. Velsignelsen hun søker i ekteskapet, kjærligheten og morsrollen, oppleves snart som undergang.

Med empati og åpenhet vil Agnes sette seg selv i menneskets sko, forstå og reflektere menneskets syn på seg selv. Men heller ikke Agnes holder ut i lengden, og stykket berører spørsmålet om hvor nært vi evner å både se på og leve oss inn i andres lidelse før vi selv har behov for følelsesmessig avstand. Agnes når sin grense, hun vil bryte ut, forlate den menneskelige byrde og plikt. Men hun er blitt jordbunden og rives først i filler av sin egen samvittighet, før hun ber sin far Indra om å ta henne tilbake til gudene. Først må hun imidlertid møte dikteren (Anneke von der Lippe), Strindbergs alter ego, og i møte mellom dikter og gudedatter trekkes noe av sløret til side.

Tidløst tema

Hva dreier teaterstykket seg om? Det ubevisste i drømmebildet? Religiøs symbolikk? Tekst og teaterstykke er en misantropisk skildring av mennesker som verken er herre i eget hus eller vet sitt eget beste, der de indre konfliktene driver dem mot hverandre og fra hverandre. Stykket ble også skrevet i en intens periode hvor Strindberg opplever en av sine dypeste kriser. Tidligere samme år har han giftet seg med den unge skuespillerinnen Harriet Bosse, et kortvarig og stormfullt ekteskap, hvorpå hun forlater den aldrende dikteren etter få måneder. Strindberg tenker på selvmord, skriver testamente, men jobber samtidig med teaterstykker, blant annet *Et drømmespill*, hvor flere scener har selvbiografiske elementer. Kanskje er det slik at innholdet i stykket ikke bare reflekterer et grunnleggende menneskesyn, men også skildrer en verdensanskuelse sett gjennom depresjonens mørke briller, der det er dikteren selv som er nærmest det å gjennomskue drømmespillet menneskene bedriver, i forsøket på å unnsnippe seg selv?

Fiksjon i form av skjønnlitteratur og drama kan både bidra til gjenkjennelse og vise livet frem fra nye perspektiver, det vil si å fortelle noe vesentlig om både oss selv, de andres liv, og samfunnet vi lever i. Slik berører også *Et drømmespill* noe gjenkjennbart og allmennmenneskelig, løsrevet fra tiden det er skrevet i. Regissør Bieito har valgt å modernisere fremføringen med ønske om å speile vår egen samtid. Han sikter til et ytelsessamfunn, angivelig uten grenser for hva som er mulig å oppnå, der individet i all sin fremgang har mye å tape, og prisen enkelte betaler, er følelse av skam, selvanklage, mislykkethet og skyldfølelse.

Agnes konkluderer med at ja, det er vanskelig å være menneske, men sammenhengen, logikken, og det underliggende budskap i stykket forblir uklart. Ikke ulikt – nettopp – en drøm: til tross for at vi kan komme et stykke på vei i å forstå den, eller oss selv, vil det alltid være noe ubegripelig igjen, en rest som ikke lar seg fange av språk, fornuft eller rasjonalitet. *Et drømmespill* vekker opp nye spørsmål og sammensatte følelser, vanskelige å forstå, vanskelige å tolke. Slik det gjerne er når vi våkner opp etter en vond drøm om menneskets – og vår egen – jammerlige tilstand.

Teksten sto på trykk første gang i Tidsskrift for Norsk psykologforening, Vol 51, nummer 10, 2014, side 872-874

ANMELDT AV

Eivind Normann-Eide, psykologspesialist